

## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ได้แบ่งแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ และงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองที่มีอิทธิพลต่อสื่อ
2. แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญและบทบาทของสื่อโทรทัศน์
3. แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กและเยาวชน
4. แนวคิดที่เกี่ยวกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก
5. ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิด
6. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

### ทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองที่มีอิทธิพลต่อสื่อ

เป็นที่ทราบกันดีว่าในปัจจุบันการสื่อสารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อคนในสังคม โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนที่มีบทบาทอย่างมากตั้งแต่ในอดีต ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการโฆษณาชวนเชื่อให้คนเยอรมันเกลียดชังคนยิวในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 ของฮิตเลอร์ หรือการใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วัฒนธรรมของประเทศตนไปยังประเทศอื่น เมื่อการสื่อสารมวลชนสามารถสร้างกระแส และมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อสังคม สื่อจึงถูกนำไปใช้ในทางที่ผิด หรือไม่เหมาะสม เพื่อประโยชน์สำหรับคนบางกลุ่มโดยเฉพาะผู้ที่มีอำนาจในสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้การนำเสนอข่าวสารไปถึงกลุ่มคนต่าง ๆ อาจถูกบิดเบือน หรือปิดบังข้อเท็จจริงบางประการ หรือสร้างความเข้าใจผิดในเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ อันจะนำไปสู่ความครอบงำ ความเสื่อมโทรมของสังคมได้ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้สื่อมวลชนในอดีตรวมถึงปัจจุบันต่างออกมาเรียกร้องเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารอันเป็นจริงแก่สังคมให้ได้ ดังจะเห็นได้จากบางประเทศที่สื่อมวลชนออกมาเรียกร้องเสรีภาพ และได้ให้คำนิยามหรือกำหนดว่าสื่อมวลชนมีหน้าที่ หรือต้องปฏิบัติอย่างไร เพื่อเป็นเครื่องป้องกันจากกลุ่มที่มีอำนาจในสังคม และต้องการใช้สื่อไปในทางที่ผิด เช่น สื่อมวลชนเป็นภาพสะท้อนของสังคมดังนั้นเสรีภาพของสื่อมวลชนจึงเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงเสรีภาพของประชาชน สื่อต้องทำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้าน (watch dog) คอยดูแลผลประโยชน์ให้แก่คนในสังคม

จะอย่างไรก็ตามการที่สื่อมวลชนจะมีอิสระหรือไม่มีนั้นย่อมมีองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย แต่ที่มีส่วนสำคัญอย่างมากนั้นก็คือนโยบายการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ๆ รวมถึงปรัชญาทางสังคม ความเชื่อของแต่ละสังคม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการกำหนดบรรทัดฐานของสื่อขึ้น ซึ่งรายละเอียดที่เปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับยุคสมัยการเมืองการปกครองในยุคที่ดำเนินอยู่ โดยในปี 1956 เอฟ. ซิเบิร์ต (F. Siebert) ได้ประมวลทฤษฎีบรรทัดฐาน (Normative Theories) ของสื่อมวลชนขึ้นดังนี้<sup>1</sup>

#### 1. ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian Theory)

สื่อมวลชนต้องมีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนส่งเสริมนโยบายของรัฐบาลที่กำลังทรงอำนาจและรับใช้รัฐ โดยการให้ข่าวสาร ให้การศึกษา และความบันเทิง ภายใต้กรอบอุดมการณ์เชิงอนุรักษนิยม จะวิพากษ์วิจารณ์จักรกลทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ จึงมีการควบคุมสื่อโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ เช่น การออกใบอนุญาตให้ตีพิมพ์ การเซ็นเซอร์ เพื่อป้องกันการวิพากษ์วิจารณ์รัฐ

#### 2. ทฤษฎีอิสรภาพนิยม (Libertarian Theory)

เน้นให้สื่อมวลชนแจ้งข่าวสาร ให้ความบันเทิง ส่งเสริมการค้า และการโฆษณาสินค้า แสวงหาข้อเท็จจริง ตรวจสอบรัฐบาล เนื้อหาที่เป็นการหมิ่นประมาท อนาคต หยาบคาย และยุยงให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในยามสงครามจะกระทำไม่ได้ การควบคุมสื่อมี 2 วิธี คือ กระบวนการตรวจสอบตัวเองในการแสวงหาข้อเท็จจริง กับ การมีทัศนคติที่หลากหลายในตลาดเสรีทางความคิด ทั้ง 2 วิธีนี้จะทำให้ผู้อ่านแยกข้อเท็จจริงออกจากจริงได้

#### 3. ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory)

นอกเหนือจากเสรีภาพที่จะได้รับแล้ว สื่อมวลชนยังต้องได้รับมอบหมายให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย สื่อมวลชนให้ข่าวสาร ความบันเทิง ส่งเสริมการค้า และการโฆษณาสินค้าได้เสรี แต่ที่สำคัญต้องรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง เป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรวมถึงเป็นช่องทางการแสดงความคิดเห็นของสาธารณะ และจะต้องไม่ละเมิดต่อสิทธิส่วนบุคคล และผลประโยชน์ของประเทศ

#### 4. ทฤษฎีโซเวียต-อำนาจเบ็ดเสร็จ (Soviet-Totalitarian)

สื่อมวลชนมีหน้าที่การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ความสำเร็จและการดำรงอยู่ของระบบการปกครองแบบโซเวียต (สังคมนิยม) รวมทั้งต้องอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมจากรัฐในฐานะ

<sup>1</sup> F. Siebert, อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, สื่อสารมวลชน ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์, 2543), น. 99-109.

เป็นกลไกของรัฐอย่างหนึ่ง รัฐเป็นเจ้าของสื่อ ผู้มีสิทธิเข้าไปใช้สื่อมีเพียงสมาชิกพรรค และผู้ที่จงรักภักดีต่อแนวคิดสังคมนิยมเท่านั้น สื่อมวลชนอาจจะวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลได้ แต่จะไม่สามารถวิจารณ์เป้าหมายสูงสุดของระบบโซเวียต หรือสังคมนิยมได้

ทฤษฎีที่ได้กล่าวมานั้นล้วนเกิดมาจากสภาพสังคมตะวันตก และแบบโซเวียต ซึ่งเมื่อมองถึงสภาพความเป็นจริงแล้วจะเห็นว่ายังมีประเทศอื่น ๆ จำนวนมากที่ไม่ได้มีสภาพเหมือนสังคมตะวันตกและโซเวียต ดังนั้นการนำทฤษฎีทั้ง 4 นี้ไปใช้จะต้องมีการปรับประยุกต์เพื่อการใช้งาน แต่ไม่อาจใช้ได้อย่างเต็มที่เนื่องจากความแตกต่างของสภาพสังคม เช่น ประเทศโลกที่สาม หรือประเทศที่กำลังพัฒนา จึงทำให้ต้องมีการแสวงหาทฤษฎีบรรทัดฐานขึ้นมาใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ซึ่ง เดนิส แมคเคิล (Denis McQuail)<sup>2</sup> ได้ชี้ให้เห็นถึงหน้าที่หลักของสื่อมวลชนที่เพิ่มขึ้นไว้ดังนี้

#### 5. ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory)

สื่อมวลชนมีหน้าที่ในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศ เศรษฐกิจ และสังคม โดยเน้นเสรีภาพรวม มากกว่าเสรีภาพปัจเจกบุคคล ลดความยึดมั่นในอุดมการณ์ เน้นการให้ข่าวสารการศึกษา เพื่อเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาประเทศภายใต้ความรับผิดชอบต่อสังคม และเพื่อผลประโยชน์ของการพัฒนาประเทศ รัฐมีสิทธิที่จะเข้ามาแทรกแซงหรือควบคุมการทำงานของสื่อมวลชน

#### 6. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory)

พลเมืองทุกคนมีสิทธิเข้าถึงสื่อมวลชน และมีสิทธิที่จะใช้สื่อเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง จะไม่มีการถูกควบคุมจากหน่วยงานของรัฐ สื่อจะต้องอยู่เพื่อประชาชนไม่ใช่เพื่อตัวองค์กรสื่อเอง หรือนักวิชาชีพ หรือลูกค้าสื่อเท่านั้น ประชาชนมีสิทธิและโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร หรือเป็นเจ้าของสื่อเองได้ เพราะการสื่อสารนั้นมีความสำคัญมากเกินกว่าที่จะปล่อยให้อยู่ในมือของนักวิชาชีพสื่อมวลชนเท่านั้น

จะเห็นว่าการดำเนินงานของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกันไปไม่มากนัก ขึ้นอยู่กับสภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ หากประเทศที่มีการปกครองแบบสังคมนิยม สื่อมวลชนก็就会被ควบคุมอย่างเข้มงวด แต่ถ้าสื่อมวลชนที่อยู่ในประเทศที่มีอิสรภาพในการนำเสนอได้อย่างเต็มที่ สื่อมวลชนประเทศนั้นก็จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย ดังนั้นการที่

---

<sup>2</sup> Denis McQuail, McQuail's Mass Communication Theory, 4th ed. (London: Sage, 2000), pp. 153-160.

สื่อมวลชน หรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะนำแนวคิดใดไปใช้นั้นจึงต้องดูความเหมาะสมของประเทศ รวมถึงการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่ด้วย

สำหรับประเทศไทยถึงแม้จะไม่สามารถระบุได้แน่นอนว่าได้นำเอาแนวคิดใดมาใช้ ขึ้นกับโอกาสและความเหมาะสม เช่น การนำทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมมากำหนด เพราะสังคมต้องการให้สื่อทำหน้าที่ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม หรืออาจนำทฤษฎีอิสรภาพนิยมมาเป็นข้อกำหนดว่าสื่อควรมีอิสรภาพในการแจ้งข่าวสาร แสวงหาข้อเท็จจริง เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นว่าทุกแนวคิดได้มีส่วนในการปฏิบัติ ทั้งภาครัฐ เอกชน สื่อมวลชน และประชาชน โดยเฉพาะสื่อมวลชนที่มักนำเอาแนวความคิดเสรีนิยม และความรับผิดชอบต่อสังคมมาใช้ ซึ่งถือว่ามีส่วนสำคัญมากในการนำเสนอข่าวสารต่าง ๆ ต่อสาธารณะของสื่อมวลชน เพราะสื่อมวลชนจะช่วยตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และความเป็นไปของสังคมภายใต้ความรับผิดชอบต่อสื่อพึงมี แต่ในอีกด้านหนึ่งก็มีบุคคลบางกลุ่มกล่าวว่าภาครัฐพยายามทุกวิถีทางในการแทรกแซงสื่อ ถึงแม้จะมีรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ออกมาคุ้มครองสิทธิเสรีแล้วก็ตาม เช่น กรณีที่รัฐได้ขอให้ หนังสือฟาร์ อีสเทิร์น อีโคโนมิค รีวิว (Far Eastern Economic Review) ถอดถอนบทความบางอย่างออกโดยการอ้างเหตุผลบางอย่าง<sup>3</sup> หรือการสั่งห้ามไม่ให้รายการวิทยุโลกยามเช้าออกอากาศ<sup>4</sup> เพราะการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับบทความที่หนังสือฟาร์อีสต์นำเสนอ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าปัจจุบันเสรีภาพในการสื่อสารของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะสื่อมวลชนนั้นก็มีเพิ่มมากขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต เมื่อสื่อมวลชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้นย่อมหมายถึงความรับผิดชอบต่อสื่อที่ต้องมีมากขึ้นด้วย เพราะสื่อมวลชนสามารถนำเสนอข่าวสารได้ตามที่ตนเห็นสมควร จึงเกิดคำถามว่าอะไรคือความเหมาะสมในการนำเสนอข่าวสารต่าง ๆ และความรับผิดชอบต่อสื่อมวลชนควรมีอย่างน้อยเพียงใด และหากสื่อมวลชนขาดความรับผิดชอบต่อสื่อจะทำอย่างไร เพราะโดยทั่วไปทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อ นั้น มักจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของการควบคุม (control) การปกป้อง (protection) หรือการกำกับดูแล (regulation) กระบวนการทำงานของสื่อมวลชน โดยอาศัยกลไกต่าง ๆ เช่น กฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพ องค์กรของผู้รับสาร ซึ่งหากเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสื่อ ก็อาจจะต้องกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นจากสังคม จากองค์กรที่เกี่ยวข้อง หรือภาครัฐ

<sup>3</sup> Editorials, "Criticizing Thaksin What's next for detractors of Thailand's prime minister/Far Eastern Economic Review," <[http://www.feer.com/articles/2002/0203\\_14/p008edit.html](http://www.feer.com/articles/2002/0203_14/p008edit.html)>, 14 March 2002.

<sup>4</sup> "Thailand Two foreign journalists placed on government blacklist/ Reporters Without Borders," <[http://www.rsf.org/article.php3?id\\_article=377](http://www.rsf.org/article.php3?id_article=377)>, 4 March 2002.

เพื่อเป็นแนวทางให้กับสื่อมวลชนถือปฏิบัติ เช่น การที่ภาครัฐได้ออกมติคณะรัฐมนตรีว่าด้วยเรื่อง การเพิ่มเวลารายการสำหรับเด็กในช่วงเวลา 16.00-22.00 น. เพราะเห็นว่ารายการโทรทัศน์ในปัจจุบันไม่ได้ให้สาระกับเด็กหรือสังคมเท่าที่ควร

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องว่า การกำหนดนโยบายให้สถานีวิทยุโทรทัศน์เพิ่มเวลาการออกอากาศรายการสำหรับเด็ก เป็นการแสดงให้เห็นว่า รัฐต้องการให้สื่อต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น หรือสื่อกำลังถูกรัฐเข้าไปควบคุมในทางอ้อม

### แนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญและบทบาทของสื่อโทรทัศน์

สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีบทบาทต่อสังคม และการดำรงชีวิต ความสำคัญของวิทยุโทรทัศน์ ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้<sup>5</sup>

#### 1. ความสำคัญในด้านการเสริมสร้างสติปัญญา

ความสำคัญของวิทยุโทรทัศน์ในการเสริมสร้างสติปัญญามีอยู่ 3 ลักษณะ คือการให้ข้อเท็จจริงแก่ประชาชน การให้การศึกษา และการแสดงความคิดเห็น

#### 2. ความสำคัญในด้านการพัฒนาประเทศ

วิทยุโทรทัศน์มีความสำคัญในการใช้เป็นสื่อพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาทางการเมือง การพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการศึกษา จะเห็นว่าในประเทศที่เจริญแล้วหลายประเทศนิยมใช้วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อ เพื่อสอนหรือเสริมสร้างความรู้โดยตรง ตัวอย่างเช่น ประเทศอังกฤษมีสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเรียกว่า “ETV” (Educational Television) เพื่อให้การศึกษาความรู้แก่ประชาชนจนเป็นที่แพร่หลาย

#### 3. ความสำคัญในด้านการสื่อสารของโลก

สื่อวิทยุโทรทัศน์ช่วยให้การติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันเป็นไปได้อย่างรวดเร็วไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลก โดยการส่งสัญญาณผ่านดาวเทียม ทำให้ทั่วโลกสามารถติดตามข่าวสารต่าง ๆ ได้สะดวกรวดเร็ว

<sup>5</sup> ชลลดา วงศ์วิชัย และ พูนทรัพย์ สิทธิพรหม, “วิทยุและโทรทัศน์เบื้องต้น,”

(เอกสารประกอบการสอน วิทยาลัยจันทรเกษม, 2533), น. 144-145.

## บทบาทหน้าที่ของวิทยุโทรทัศน์

วิทยุโทรทัศน์ถือเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง ดังนั้นหน้าที่โดยทั่วไปจึงมีลักษณะเช่นเดียวกับสื่อมวลชน เดนิส แมคเคล (Denis McQuail)<sup>6</sup> ได้กล่าวถึงหน้าที่สำคัญทางสังคมของสถาบันสื่อมวลชนไว้ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร (Information)
  - การให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมตนเอง และของสังคมโลก
  - การชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของอำนาจต่าง ๆ
  - ใช้เป็นทางสะดวกในการส่งเสริมด้านความคิดใหม่ ๆ การปรับตัว และความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ
2. การประสาน (Correlation)
  - อธิบาย ตีความ และให้ข้อคิดเกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์ และข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอ
  - ให้การสนับสนุนแก่สถาบันหลักของสังคม และบรรทัดฐานต่าง ๆ ในสังคม
  - เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม
  - ประสานเชื่อมโยงกลุ่มคนและกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน
  - สร้างฉันทามติในสังคม
  - กำหนดความสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ ว่าเรื่องใดมีสำคัญมากน้อยกว่ากัน หรือการกำหนดวาระทางสังคม
3. การสร้างความต่อเนื่อง (Continuity)
  - การถ่ายทอดวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคม และยอมรับวัฒนธรรมย่อย หรือวัฒนธรรมทางเลือก และการพัฒนาวัฒนธรรมใหม่
  - เสริมสร้างและทะนุบำรุงค่านิยมพื้นฐานของสังคม
4. การให้ความบันเทิง (Entertainment)
  - การให้ความเพลิดเพลิน และการพักผ่อนแก่คนในสังคม
  - ลดระดับความเครียดที่เกิดขึ้นในสังคม

---

<sup>6</sup> Denis McQuail, op. cit., footnote 2, pp. 79-80.

## 5. การรณรงค์หรือการส่งเสริมการร่วมมือ (Mobilization)

- การรณรงค์เพื่อเป้าหมายทางสังคมในขอบเขตของการเมือง การสงคราม การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ และในบางครั้งอาจเกี่ยวกับศาสนา

ชลลดา วงศ์วิชัย และ พูนทรัพย์ สิทธิพรหม ได้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่พึงกระทำมี 4 ประการ ดังนี้<sup>7</sup>

### 1. บทบาทหน้าที่ในการให้ข่าวสาร

ปัจจุบันโลกได้ก้าวหน้าวิวัฒนาการไปมาก เหตุการณ์ประจำวันในส่วนต่าง ๆ ของโลกบางสิ่งบางอย่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไปถึงต่างประเทศทั่วโลก ยิ่งในเชิงธุรกิจด้วยแล้ว เหตุการณ์ประจำวันย่อมต้องมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกันอย่างยิ่ง ข่าวต่าง ๆ จะน่าสนใจขึ้นอยู่กับ “สื่อ” ที่เสนอมายังผู้รับและ “สื่อ” ในปัจจุบันที่เป็น “ผู้ส่งข่าว” ได้ดีที่สุดก็คือ “วิทยุโทรทัศน์” ทั้งนี้ เพราะผู้ชมจะได้เห็นทั้งภาพและเสียงได้ในขณะเดียวกัน อันเป็นการเข้าใจให้เกิดความสนใจในข่าวที่ชม

### 2. บทบาทหน้าที่ในการให้ความคิดเห็น

เนื่องจากวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลมากต่อผู้ชมและผู้ฟังมาก โดยเฉพาะผู้ชมในตัวเมือง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ชมส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนาและศึกษาแล้ว การแสดงความคิดเห็นทางวิทยุโทรทัศน์ จึงมีบทบาทและเป็นที่สนใจมาก โดยเฉพาะในระหว่างที่มีเหตุการณ์ที่ต้องแสดงความคิดเห็นในเชิงเปรียบเทียบ เช่น ในระยะเวลาก่อนการเลือกตั้งทั่วไป อาจจะมีการเชิญหัวหน้าพรรคการเมืองต่าง ๆ หรือผู้สมัครแต่ละพรรคมาให้ความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ เมื่อได้รับการเลือกตั้ง เป็นต้น

นอกจากนี้ บางสถานีโทรทัศน์มีรายการที่จัดรายการในรูปแบบโน้มน้าวจิตใจประชาชนให้คล้อยตามความคิดเห็นทางใดทางหนึ่ง ซึ่งรายการเช่นนี้จะมีอิทธิพลกับประชาชนมาก ทั้งนี้ เพราะวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ประชาชนส่วนใหญ่ ถือเอาเป็นแบบอย่างมากกว่าสื่อมวลชนชนิดอื่น

### 3. บทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษา

เนื่องจากเป็นสื่อที่ให้ทั้งภาพและเสียงได้ในขณะเดียวกัน จึงทำให้เหมาะสมที่จะใช้เป็นสื่อในการช่วยส่งเสริมการศึกษา หรือเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษาแก่ประชาชน หรือนักศึกษา โดยการนำเอาวิทยุโทรทัศน์ไปใช้ตามวัตถุประสงค์แตกต่างกัน เช่น

<sup>7</sup> ชลลดา วงศ์วิชัย และ พูนทรัพย์ สิทธิพรหม, “วิทยุและโทรทัศน์เบื้องต้น,”

- รายการเพื่อการศึกษาแก่ประชาชนทั่วไป (Informal Education) เป็นการให้ความรู้แก่ประชาชน โดยจัดเนื้อหาเป็นความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรง แอบแฝงมาในรูปคดี เตือนใจ หรือสอดแทรกในรายการ

- รายการเพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) เช่น การใช้วิทยุโทรทัศน์วงจรปิดเป็นอุปกรณ์สอนของวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย หรือโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อประสิทธิภาพในการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

- รายการเพื่อศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non Formal Education) คือการจัดรายการ เพื่อกลุ่มผู้รับสารที่อยู่นอกระบบโรงเรียนให้การศึกษาเป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาแบบกลุ่มสนใจเฉพาะเรื่อง เช่น รายการโทรทัศน์ การศึกษาของสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่องต่าง ๆ ในช่วงเวลาควบคุม

#### 4. บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิง

เนื่องจากเป็นสื่อมวลชนที่มีศักยภาพในการให้ความบันเทิงอย่างพร้อมมูล เป็นแหล่งข่าวที่ประชาชนทั่วไป สามารถใช้เป็นแหล่งแสวงหาความบันเทิงได้ เนื่องจากมีให้เลือกชมได้หลายช่อง การจัดรายการของแต่ละช่องหรือสถานีจึงแข่งขันกันในการจัดรายการทางด้านบันเทิง เพื่อดึงดูดผู้ชมรายการบันเทิงเหล่านี้ มีเป้าหมายในการดึงดูดผู้ชมรายการต่างวัยกัน เช่น รายการการ์ตูนสำหรับเด็ก รายการภาพยนตร์ญี่ปุ่นสำหรับเด็ก รายการภาพยนตร์ไทยที่รัก รายการมหรรรรมภาพยนตร์ รายการวีดีทัศน์เพลง รายการคอนเสิร์ต รายการละครโทรทัศน์ รายการเกมโชว์ เป็นต้น

ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญ และบทบาทหน้าที่ของสื่อโทรทัศน์มาเป็นแนวทางในการศึกษา เพราะต้องการทราบถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อที่ควรมีต่อคนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ว่าได้ทำหน้าที่ดังที่กล่าวมาหรือไม่อย่างไร เช่น ทำหน้าที่ประสานส่วนต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมให้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นผู้ที่ต้องเสริมสร้างสิ่งที่ดีให้กับสังคม ให้ความรู้ในการพัฒนาสติปัญญาแก่เด็กและเยาวชน รวมถึงทุกคนในสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศ และนอกจากนี้ยังให้ความบันเทิงแก่สังคมได้ด้วย

#### แนวคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อเด็กและเยาวชน

วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ใกล้ชิดกับคนในสังคมเมืองเป็นอย่างมาก จนอาจกล่าวได้ว่า วิทยุโทรทัศน์ เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนและครอบครัวในเมือง โดยเฉพาะอิทธิพลที่มีต่อเด็กในด้านต่าง ๆ

โลว์รี และ เดเฟลอร์ (Lowery and Defleur) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากสื่อโทรทัศน์มีผลกระทบต่อเด็กในด้านต่าง ๆ ดังนี้<sup>8</sup>

1. ผลกระทบทางด้านร่างกาย (Physical Effect) เป็นผลกระทบต่อสายตาของเด็ก เมื่อเด็กดูโทรทัศน์ในระยะใกล้เกินไป หรือดูโทรทัศน์ในที่แสงสว่างไม่เพียงพอ รวมถึงการที่เด็กนั่งดูโทรทัศน์นานเกินไปทำให้เด็กขาดการเคลื่อนไหวร่างกายหรือไม่ได้ออกกำลังกาย

2. ผลกระทบทางด้านอารมณ์ (Emotional Effect) โดยทั่วไปเด็กจะชอบรายการที่ตื่นเต้น สนุกสนาน ซึ่งรายการที่มีลักษณะดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่ออารมณ์ของเด็ก โดยเฉพาะในวัยต้น และจะมีผลมากสำหรับเด็กที่หนึ่งชมอยู่คนเดียว โดยจะรับรู้ถึงความรุนแรง ความหวาดกลัว ซึ่งจะ让孩子คิดว่า เป็นเรื่องจริง

3. ผลกระทบทางสติปัญญา (Cognitive Effect) โทรทัศน์จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้เพื่อที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้ เมื่อชมรายการที่เป็นประโยชน์สำหรับในชีวิตจริง อย่างไรก็ตามโทรทัศน์จะมีผลกระทบในทางลบ เมื่อเสนอสิ่งเร้าที่ขาดการทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ หรือขาดการกระทำที่เป็นจริง

4. ผลกระทบทางพฤติกรรม (Behavioral Effect) รายการโทรทัศน์จะมีผลกระทบต่อเด็กในลักษณะการเลียนแบบตามสิ่งที่โทรทัศน์นำเสนอ

ในรายงานเรื่อง “บทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็ก”<sup>9</sup> ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบจากอิทธิพลของสื่อมวลชนที่คล้ายกันกับ Lowery และ Defleur ดังนี้

#### ผลกระทบต่อสุขภาพของเด็ก

1. สมรรถภาพทางกาย เด็กที่ชอบดูโทรทัศน์มากเกินไปจะไม่ได้เล่นหรือออกกำลังกาย ไม่ได้รับอากาศบริสุทธิ์และแสงแดดเท่าที่ควร อีกทั้งไม่ได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ รวมถึงเรื่องสายตาที่อาจผิดปกติเนื่องจากได้รับรังสีจากจอมากเกินไป

2. โภชนาการ การโฆษณาผลิตภัณฑ์ประเภทขนมเด็กบ่อย ๆ และมีวิธีการนำเสนอที่ดึงดูดใจเด็ก ทั้ง ๆ ที่ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ส่วนใหญ่มีคุณค่าทางโภชนาการต่ำ เมื่อเด็กรับประทานเข้าไปมากจนทำให้รับประทานอาหารหลักได้น้อยลง ก็จะทำให้เด็กเป็นโรคขาดสารอาหารได้ หรือก็

---

<sup>8</sup> Sharon A. Lowery and Melvin L. DeFleur, Milestones in Mass Communication Research Media Effects, 3rd ed. (New York: Longman, 1995), pp. 258-260.

<sup>9</sup> มยุรี จารุपाल และ พรณี ไพรรธนา, บทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็ก (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรไทย, 2535), น. 4-5.

อาจเป็นโรคฟันผุได้เนื่องจากอาหารนั้นมีรสหวาน และเด็กบางคนอาจเป็นโรคอ้วนได้เพราะติดนิสัยกินจุบจิบ

#### ผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก

1. นิสัยเสี่ยงโชค รายการประเภทเกมโชว์หรือการชิงโชคที่มีรางวัลมากมาย และการโฆษณาผลิตภัณฑ์ที่มีของแถมต่าง ๆ อาจโน้มน้าวใจเด็กให้ชอบการเสี่ยงโชคเพื่อให้ได้เงินและสิ่งของมาโดยง่าย
2. พฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง รายการบางรายการได้แสดงเนื้อหาให้เห็นความรุนแรง ความอาฆาตพยาบาท การแก้ไขปัญหโดยไม่ใช่สันติวิธี และอื่นอีกมากมาย อาจมีผลต่อพฤติกรรมเด็ก
3. ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กที่ใช้เวลากับวิทยุโทรทัศน์ หรือสื่อประเภทอื่น ๆ มากเกินไปจนไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น อาจมีปัญหาด้านพัฒนาการทางสังคม ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ไม่สามารถเล่น ได้ตอบ หรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

#### ผลกระทบต่อการพัฒนาสติปัญญา

1. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เด็กที่ใช้เวลากับสื่อโดยเฉพาะวิทยุโทรทัศน์มากเกินไป จะขาดโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์หรือสิ่งเร้าอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
2. นิสัยการอ่าน สื่อวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่สามารถดึงดูดความสนใจของเด็กได้มาก เพราะได้ยินเสียงและเห็นภาพที่เคลื่อนไหวได้พร้อมกัน ทำให้เด็กไม่ค่อยสนใจที่จะเข้าไปสัมผัสสื่อประเภทอื่น ๆ มากนัก โดยเฉพาะสื่อที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเองด้วยการอ่านอย่างสม่ำเสมอ
3. การคิดและการแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล สารของรายการวิทยุโทรทัศน์ และสื่อส่วนใหญ่่มักเน้นหนักไปเรื่องความบันเทิง หรือมีเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมกับวัยของเด็ก เช่น มีเนื้อหาเกี่ยวกับโศกกลาง ไสยศาสตร์ การแก้ปัญหาด้วยอาคมณ์ ความรุนแรง เป็นต้น ซึ่งหากเด็กดูโดยไม่ได้รับการชี้แนะให้เข้าใจเหตุผล ก็จะทำให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่เห็นอย่างไม่ถูกต้องเหมาะสม ส่งผลทำให้เวลาเด็กคิดจะแก้ปัญหาอาจทำให้เด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

#### ผลกระทบด้านวัฒนธรรม ทศนคติ และค่านิยม

1. การใช้ภาษา การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมของสื่อมวลชน อาจทำให้เด็กเลียนแบบหรือจำไปใช้โดยไม่รู้ว่าผิด
2. การถ่ายทอดวัฒนธรรม รายการต่าง ๆ ที่นำเข้าจากต่างประเทศ หรือมีรูปแบบเนื้อหาเลียนแบบรายการต่างประเทศ ทำให้เด็กไทยมีโอกาสซึมซับ และเลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ ซึ่งบางอย่างไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบไทย

3. ทศนคติ และค่านิยม รายการที่ออกตามสื่อในปัจจุบัน บางรายการมีเนื้อหาที่ตอกย้ำให้เด็กมีทศนคติ และค่านิยมบางประการไม่เหมาะสม เช่น มีลักษณะอำนาจนิยม ฟุ้งเฟ้อ นิยมบริโภคตามกระแส ให้คุณค่าของเงินมากกว่าคุณธรรม

จากคำกล่าวของ โลว์รี และ เดเฟลอร์ (Lowery and Defleur) และ “บทบาทสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็ก” ข้างต้นจึงทำให้พอสรุปได้ว่าสื่อวิทยุโทรทัศน์สามารถทำให้เด็กเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ คือ

1. วิทยุโทรทัศน์สามารถกระตุ้น หรือส่งเสริมให้เด็กกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อเด็กมีความโน้มเอียงที่จะทำเช่นนั้นอยู่แล้ว
2. วิทยุโทรทัศน์สามารถสร้างทศนคติ และค่านิยมใหม่ให้เกิดขึ้นแก่เด็กได้ หากเด็กไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์กับสิ่งนั้นมาก่อน
3. วิทยุโทรทัศน์สามารถทำให้จิตใจเด็กตายด้าน ขาดความเห็นอกเห็นใจได้ หากการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือสังคมมีเพียงเล็กน้อย

จากผลกระทบหรืออิทธิพลที่กล่าวมาข้างต้น แม้จะทำให้เห็นแต่ด้านลบของวิทยุโทรทัศน์มากเพียงใดก็ตาม แต่ในทางกลับกันวิทยุโทรทัศน์ก็ยังมีอิทธิพลทางด้านบวกได้เช่นกัน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้<sup>10</sup>

1. อิทธิพลทางการบันเทิง รายการทางวิทยุโทรทัศน์ที่ให้ความบันเทิงนั้น ทำให้ผู้ชมเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียดได้เป็นอย่างดี
2. อิทธิพลทางวัฒนธรรม วิทยุโทรทัศน์สามารถจัดรายการเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดมรดกทางสังคม ความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยม จากอดีตมาสู่ปัจจุบันได้ ทำให้เด็กเข้าใจถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้
3. อิทธิพลทางความรู้ วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้าถึงคนจำนวนมากได้พร้อม ๆ กัน จึงสามารถเสนอความคิดเห็น สร้างทศนคติที่ดี ให้ข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์โดยไม่จำกัดว่าผู้รับจะต้องมีความรู้ทางภาษาสูง ก็สามารถทำความเข้าใจได้ด้วยการนำภาพและเสียงให้เกิดความเข้าใจได้อย่างชัดเจน และเนื่องจากวิทยุโทรทัศน์สามารถใช้สื่ออื่นช่วยนำเสนอเนื้อหาความรู้เพื่อขยายความกระจ่างชัดได้ดีขึ้นด้วย เช่น สามารถใช้ภาพยนตร์ประกอบ ใช้ภาพ ใช้ของจริงหรือแบบจำลองช่วยจึงทำให้วิทยุโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ได้อย่างดี

<sup>10</sup> นภาพกรณ์ อัจฉริยะกุล, “การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อผู้ชมเฉพาะกลุ่ม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์, หน่วยที่ 11 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530), น. 17.

จากผลการศึกษาเมื่อปี 1991 ของ สถาบันวิจัยทางวิชาการของตำรวจ<sup>11</sup> (National Research Institute of Police Science) ของประเทศญี่ปุ่น เรื่องอิทธิพลของแก๊งอาชญากรรมที่ปรากฏในสื่อกับทัศนคติและความรับรู้ของเยาวชน ผลของการวิจัยพบว่าสื่อมวลชนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญต่อการรับรู้เกี่ยวกับอาชญากรรมในหมู่เด็กและเยาวชน เด็กปกติทั่วไปรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชญากรรมส่วนใหญ่ผ่านสื่อมวลชนในรายการประเภทข่าวและสารคดี (non-fiction) ขณะที่เด็กที่มีประวัติอาชญากรรมจะรับรู้เรื่องแก๊งอันธพาลต่าง ๆ จากรายการประเภทการ์ตูน ละคร และภาพยนตร์ (fiction) เป็นหลัก ความแตกต่างของข้อมูลที่ได้ทั้งสองกลุ่มนี้ได้รับก็คือ ภาพลักษณ์ของอาชญากรรมที่รายงานผ่านข่าวเป็นภาพลักษณ์เชิงลบที่แสดงให้เห็นถึงความโหดเหี้ยมเป็นภัยของแก๊งอาชญากรรม ส่วนอีกกลุ่มที่ได้รับผ่านละครนั้นเป็นภาพเชิงบวกที่แสดงถึงความกล้าหาญ ความรักพวกพ้อง และเด็กในกลุ่มนี้จะมีแนวโน้มที่จะเชื่อตาม จึงเป็นที่น่าสังเกตว่าผลของการศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า หากเนื้อหาเดียวกันแต่การนำเสนอที่ต่างชนิดกัน อาจทำให้เด็กมีความรู้สึกที่แตกต่างกันในผลลัพธ์เดียวกัน

จะเห็นว่าสื่อวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่มีคนดูมากที่สุด และมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของเด็กอยู่มาก ดังนั้นจึงควรจะต้องมีการควบคุมหรือหามาตรการในการเปิดรับสื่อของเด็กจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กทุกฝ่าย โดย ประมะ สตะเวทิน<sup>12</sup> ได้แนะนำว่ามาตรการดังกล่าวที่น่าจะกระทำได้ประกอบไปด้วย

1. แนะนำและควบคุมให้เด็กดูเฉพาะรายการที่เหมาะสมกับวัยและระดับจิตใจของเด็ก
2. สถานีและผู้จัดรายการที่จะต้องคำนึงประเภทรายการ และช่วงเวลาที่เหมาะรายการที่อาจจะเป็นพิษเป็นภัยต่อเด็กรวมทั้งจัดรายการที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กให้มากขึ้น
3. นำเอามาตรการเรื่องรสนิยม และคุณภาพของรายการมาบังคับให้สถานี และผู้จัดรายการปฏิบัติตามในหารเสนอรายการทีวี

หากผู้ใหญ่ทุกฝ่าย เช่น รัฐบาล โรงเรียน ครอบครัว และผู้ผลิตรายการ เป็นต้น ร่วมมือกันทั้งในฐานะผู้ดู ผู้ควบคุม และผู้เสนอรายการ อิทธิพลด้านบวกของสื่อโทรทัศน์ก็จะบังเกิดต่อสังคม

<sup>11</sup> วิภา อุดมฉันท, สื่อมวลชนในญี่ปุ่น, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ที. พี. พรินท์, 2541), น. 371.

<sup>12</sup> ประมะ สตะเวทิน, “เด็กกับทีวี,” ใน 15 ปี นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (กรุงเทพมหานคร: คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2529), น. 53.

จากแนวคิดเรื่องสื่อโทรทัศน์ที่มีผลต่อเด็ก จะเห็นได้ว่าสื่อโทรทัศน์มีผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ ของเด็กเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ และด้านพฤติกรรมของเด็ก จึงนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

### แนวคิดที่เกี่ยวกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก

รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก หมายถึง รายการโทรทัศน์ที่จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำหรับเด็กดู และอาจครอบคลุมถึงเยาวชนด้วย เป็นรายการที่ให้เรื่องราวเกี่ยวกับเด็ก หรือให้ความรู้ที่คิดว่าเหมาะสมกับเด็ก โดยมุ่งให้เด็กดูแล้วเข้าใจ ได้รับความสนุกสนาน บันเทิง ไม่เป็นพิษเป็นภัย ให้ความรู้อย่างกว้างขวาง มีการปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมที่ดีงามให้สอดคล้องกับสังคม รวมทั้งก่อประโยชน์แก่เด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ

### ลักษณะของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก

เด็กเป็นกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษคือ ยังขาดวุฒิภาวะ คุณวุฒิ ประสบการณ์ในการเรียนรู้ หรือการตัดสินใจว่า อะไรเหมาะสมหรือไม่ ดังนั้นรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก จึงควรที่จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากรายการทั่ว ๆ ไป เช่น รูปแบบรายการซึ่งควรต้องเหมาะกับวัย และพัฒนาการของเด็ก เพื่อจะช่วยให้การจัดรายการโทรทัศน์ถูกต้องตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายมากที่สุด

อรนุช เลิศจรวรารักษ์<sup>13</sup> ได้อธิบายไว้ว่า การเขียนบทสำหรับรายการเด็ก ผู้เขียนต้องศึกษากลุ่มผู้ชมให้ถ่องแท้ เพราะเด็กในกลุ่มอายุต่างกันเพียงเล็กน้อย ความสนใจก็ต่างกันไประยะเวลาของความสนใจก็ต่างกันด้วย เนื้อหาที่เขียนสำหรับเด็กไม่ควรมีมากเกินไป ภาษาที่ใช้ต้องเหมาะสมสำหรับที่จะสื่อสารกับเด็ก ทำให้เด็กเข้าใจง่าย รวมถึงต้องศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม ความสนใจ และความชอบของเด็กแต่ละวัยด้วย โดยวัตถุประสงค์ควรส่งเสริม พัฒนา ปลูกฝัง สิ่งที่ดีงามด้านต่าง ๆ ให้กับเด็ก ซึ่งรูปแบบจะเป็น ละคร สารคดี เล่านิทาน สัมภาษณ์ เกม แข่งขัน ร้องเพลง การ์ตูน การออกกำลังกาย ภาพยนตร์ หรือรูปแบบปกิณกะก็ได้ ขึ้นอยู่กับเด็กกลุ่มอายุเท่าไร

<sup>13</sup> อรนุช เลิศจรวรารักษ์, หลักการเขียนบทโทรทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), น. 61.

รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กนั้นเป็นรายการที่มุ่งให้เด็กดูแล้วเข้าใจ สนุกสนาน และได้รับความรู้จากรายการนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ ดังนั้นจึงควรจัดรายการสำหรับเด็กให้สอดคล้องกับกลุ่มเด็กในแต่ละวัย ดังนี้<sup>14</sup>

1. วัยก่อนเข้าเรียน (อายุ 1-5 ปี) เด็กวัยนี้ยังไม่มีความสามารถในการอ่าน จึงสิ้นเปลืองเวลาไปกับการฟังหรือการดูโทรทัศน์ ความเข้าใจในเนื้อหาของเรื่องราวยังน้อย คือ เข้าใจเพียงบางส่วน และยังขาดความสามารถในการลำดับเรื่องราว รวมถึงการปะติดปะต่อเรื่องราว รายการโทรทัศน์สำหรับเด็กวัยนี้ จึงควรสั้น กระชับ ชัดเจน เนื่องจากเด็กวัยนี้มีช่วงความสนใจสั้น

2. วัยเรียนตอนต้น (อายุ 6-9 ปี) เด็กวัยนี้จะมีลักษณะมีความนิยมหรือคลั่งไคล้สิ่งที่ชอบสูง ความคิดค้นแปร่ง่าย เป็นกลุ่มที่สิ้นเปลืองเวลาในการดูโทรทัศน์อย่างมาก โดยเฉพาะเสาร์-อาทิตย์ ที่ดูตั้งแต่เช้าถึงบ่าย

เด็กวัยนี้มีลักษณะพิเศษ เช่น ทำอะไรอย่างไว รวดเร็ว กระฉับกระเฉง ขณะเดียวกันก็มีความรักสวยรักงาม ชอบเอาอย่างวีรบุรุษ หรือนิยมการใช้สติปัญญาเพื่อเอาชนะสิ่งต่าง ๆ และเริ่มมีความสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ สูงขึ้น มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบประดิษฐ์คิดค้น รวมถึงเริ่มมีความรู้สึกหวงแหนและเป็นเจ้าของ

3. วัยก่อนวัยรุ่น (อายุ 10-12 ปี) เด็กวัยนี้จะมีลักษณะเริ่มเป็นตัวของตัวเอง เช่น ทัศนคติแหม่มมอง พฤติกรรม และมองว่าตนเองแตกต่างจากเด็กในด้านต่าง ๆ เช่น เห็นว่าเรื่องเพื่อนจะต่างจากชีวิตจริง มีความเห่อหรือนิยมตามแบบอย่างพวกวัยรุ่น เลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ เช่น การใช้คำพูด ขณะที่ความสัมพันธ์กับทางบ้านจะลดลง ความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อนสูงขึ้น เช่น รู้จักปรึกษาหารือกัน หรือมีความลับต่อกัน มีการเรียนรู้ สมาคมและเริ่มวางแผนอนาคต

4. วัยรุ่น<sup>15</sup> เป็นวัยที่มีวุฒิภาวะมากขึ้น เตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ อวัยวะทุกส่วนเจริญเต็มที่ ประสาทสัมผัสในการดูและการฟังสมบูรณ์ และมีสมาธิมากขึ้น แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์มาก เป็นวัยที่อาจมีปัญหาได้ง่าย จึงถือเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ประกอบกับมักติดเพื่อน เชื้อเพื่อน ดังนั้น การจัดรายการจึงจำเป็นต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพื่อไม่ให้เด็กวัยนี้หลงตามเพื่อนไปในทางที่ผิด รายการควรให้แง่คิดหรือจูงใจไปในทางที่ถูกต้อง

<sup>14</sup> Schneider, *Children Television* (Illinois: NTC Business Books, 1987), pp. 84-87.

<sup>15</sup> นภาพรณ อัจฉริยะกุล, “การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อผู้ชมเฉพาะกลุ่ม,” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์*, น. 24.

จุมพล รอดคำดี<sup>16</sup> ได้กล่าวถึงเนื้อหาของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่เหมาะสม อาจจำแนกตามวัยของเด็กได้ดังนี้คือ

1. เด็กวัย 3 ขวบครึ่ง ถึง 5 ขวบ เนื้อหารายการควรใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมที่เขาพบเห็นในชีวิตประจำวัน การดำเนินเรื่องควรชี้ให้เห็นคุณหรือโทษอย่างเด่นชัด ไม่ซับซ้อน เช่น การตุนที่มีพระเอกกับผู้ร้ายเพียง 2-3 ตัว หรือเป็นรายการอธิบาย เพราะเด็กวัยนี้เป็นเด็กช่างฝัน

2. เด็กวัย 6-9 ขวบ เนื้อหาควรเกี่ยวกับธรรมชาติมากขึ้น และเด็กวัยนี้ชอบแสดงออก ชอบบอกเล่าให้กำลังใจ ชอบอธิบาย การต่อสู้กัน ไม่ชอบเรื่องยาว ๆ

3. เด็กวัย 10-12 ขวบ เป็นเนื้อหารายการที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น เพราะเด็กเข้าใจสังคมมากขึ้น เนื้อเรื่องจึงควรมีเหตุผลมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังคงมีเรื่องการผจญภัย และความรักพวกพ้อง

4. วัยรุ่น<sup>17</sup> เนื้อหาที่น่าสนใจต้องครอบคลุมทั้งสาระ คือ ความรู้ ข่าวสาร และความบันเทิงที่ไม่เป็นพิษเป็นภัย มีการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติโดยไม่จำเป็นต้องให้เห็นเป็นรูปธรรมก็สามารถเข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ เนื้อหาที่เสนอได้แก่ สาระด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา วิทยาการแปลกใหม่ อาชีพต่าง ๆ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม แฟชั่น และเรื่องเพศ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามโครงสร้างของรายการควรมีความง่าย กระชับ ไม่ซับซ้อน เนื้อหา ควรมีลักษณะให้ความรู้ กว้างขวาง บอกความจริงมากกว่าจะให้เกิดจินตนาการ การจัดรายการ จึงมีความยุ่งยากและละเอียดอ่อน ผู้จัดจึงไม่ควรเอาสภาพตัวเองในปัจจุบันเป็นที่ตั้ง แต่ควรศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยเติบโต และความสนใจของเด็ก หรืออย่างน้อยก็ควรนึกย้อนถึงประสบการณ์ของตนเองในอดีต ดังนั้นการจัดโครงสร้างของรายการจึงควรง่ายกระชับ

วิภา อุดมฉันท ได้กล่าวถึง การจัดเนื้อหา คือ กระบวนการในการเรียบเรียงเนื้อหาให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย โครงเรื่อง และรูปแบบการนำเสนอที่กำหนดไว้ โดยเนื้อหาที่สื่อออกไปจะได้รับความสนใจนั้นจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วนคือ<sup>18</sup>

<sup>16</sup> จุมพล รอดคำดี, “รายการสำหรับเด็ก,” (เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การสัมมนาการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), (อัดสำเนา)

<sup>17</sup> นภาพรณ อัจฉริยะกุล, “การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อผู้ชมเฉพาะกลุ่ม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการรายการวิทยุโทรทัศน์, น. 24.

<sup>18</sup> โยชิ นิชิโมโต, การผลิตสื่อโทรทัศน์และวิทยุทัศน์, แปลโดย วิภา อุดมฉันท (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538), น. 22-23.

1. บทนำ (Introduction) จะต้องสั้น ใช้ประโยคที่เข้าใจง่าย เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้อ่านหรือผู้ชมให้เข้าสู่เนื้อเรื่อง ถ้าขึ้นต้นบทนำไม่ดีก็ทำให้ผู้ชมเปลี่ยนใจไม่เปิดรับสาร

2. การดำเนินเรื่อง (Development) คือ การนำแก่นของเรื่อง (theme) หรือความคิดรวบยอดของเรื่องมาคลี่คลายให้เห็นพัฒนาการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

3. จุดหักมุม (Turn) เป็นจุดที่เค้าโครงเรื่องที่ดำเนินมาเกิดการหักมุมอย่างไม่คาดคิด หรือเป็นการเสนอทัศนะในมุมมองอื่นที่แตกต่างออกไป ซึ่งจะช่วยเสริมจุดสุดยอด (climax) ของเรื่องให้เด่นขึ้น

4. การสรุป (Conclusion) คือ การขมวดเรื่องทั้งหมดลงอย่างย่อและมีศิลปะ แต่ไม่ใช่การนำเอาเนื้อหาในส่วนต้นทั้งหมดมาพูดซ้ำอีกครั้ง บทสรุปที่ดีควรมีการทิ้งแง่คิด ความเห็น คำถาม หรือข้อเตือนใจ ซึ่งเป็นการตอกย้ำหรือเพิ่มเติมเนื้อหาให้แก่ส่วนข้างต้น เพื่อให้ผู้ดูนำไปขบคิดต่อจากความประทับใจที่ได้รับจากรายการ

เนื่องจากวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีปัจจัยเรื่องของเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงควรที่จะกำหนดเวลาและโครงสร้างของการนำเสนอว่าจะมีโครงสร้างอย่างไร สำหรับวิธีการนำเสนอของโครงสร้างมีดังนี้<sup>19</sup> คือ

1. การนำเสนอเนื้อหาโดยเรียงลำดับก่อนหลังตามเวลา หรือเรียงความสำคัญจากน้อยไปหามาก

2. การนำเสนอเนื้อหาโดยใช้จุดเด่นของเนื้อหาเป็นหลักของรายการแต่ละช่วง ตามความสำคัญ ซึ่งอาจให้จุดเด่นอยู่ในช่วงต้น กลาง หรือท้ายรายการ

3. การนำเสนอโดยจัดแบบเล่าเรื่องในอดีต (Flash Back) สลับกับปัจจุบัน เพื่อไม่ให้เด็กสับสน แต่ขณะเดียวกันก็ควรมีการเชื่อมโยงแต่ละขั้นให้ต่อเนื่องกันด้วย

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงสำหรับการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์สำหรับเด็ก นอกเหนือจากลักษณะทางพฤติกรรม หรือพัฒนาการของวัยเด็กแต่ละช่วงแล้ว เวลาในรายการวิทยุโทรทัศน์ก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

<sup>19</sup> ปมูข ศุภสาร, “องค์ประกอบที่จำเป็นของการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์, หน่วยที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2530), น. 103.

ระยะเวลาที่เหมาะสมในการนำเสนอรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กมีดังนี้<sup>20</sup>

เด็กประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-ป.4) ความยาวของรายการควรเป็น 5-10 นาที

เด็กประถมศึกษาตอนปลาย (ป.5-ป.6) ความยาวของรายการควรเป็น 12-14 นาที

เด็กมัธยมศึกษา ความยาวของรายการควรเป็น 20-23 นาที

หากความยาวของรายการเกินกว่านี้ ความสนใจของเด็กจะลดลงทำให้ไม่เข้าใจในเนื้อหาได้โดยตลอด ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวได้มีความใกล้เคียงกับ นภาพรณ์ อัจฉริยะกุล<sup>21</sup> ที่ได้กล่าวถึงระยะเวลาที่เหมาะสมกับการชมรายการของเด็กตามอายุไว้ใกล้เคียงกับจุมพล รอดคำดี กล่าวคือ

ช่วงอายุ 3-6 ปี ควรเป็นรายการที่มีช่วงเวลาสั้นเพียง 5-15 นาที

ช่วงอายุ 7-12 ปี ควรอยู่ในระยะ 15-30 นาที

วัยรุ่น มักจะอยู่ในช่วง 30 นาที และอาจเกินได้หากเนื้อหาของรายการเป็นที่น่าสนใจ

จะเห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วระยะเวลาในการออกอากาศรายการสำหรับเด็กในแต่ละครั้งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จควรจะใช้เวลาไม่เกิน 30 นาที นอกจะต้องคำนึงถึงเรื่องเวลาแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการจัดรายการสำหรับเด็ก มีดังนี้คือ<sup>22</sup>

1. ต้องกำหนดอายุกลุ่มเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของรายการเสียก่อน เพื่อที่จะได้ปรับเนื้อหาถ้อยคำและรายละเอียดต่าง ๆ ให้เหมาะสม
2. เนื้อหาควรง่ายและชัดเจน เพื่อให้เด็กเข้าใจและติดตามได้ แต่ต้องไม่ง่ายจนเด็กรู้สึกเบื่อ
3. ถ้อยคำและลีลาการพูด ควรให้เป็นแบบกันเองตามธรรมชาติ เข้าใจง่ายให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม
4. ไม่ใส่เนื้อหาจนหนักเกินไป เพราะเด็กอาจสับสนไม่เข้าใจ และจะหมดความสนใจ
5. อย่าปลูกฝังสิ่งผิด ๆ ให้กับเด็ก แม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะเด็กจะจำ
6. ปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับเด็ก
7. ควรใช้เสียงประกอบเพื่อให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

<sup>20</sup> จุมพล รอดคำดี, “รายการสำหรับเด็ก,” น. 4.

<sup>21</sup> นภาพรณ์ อัจฉริยะกุล, “การจัดรายการวิทยุโทรทัศน์เพื่อผู้ชมเฉพาะกลุ่ม,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดรายการวิทยุโทรทัศน์, น. 22-25.

<sup>22</sup> อรทัย ศรีสันติสุข, “การผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย,” (เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องการส่งเสริมการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525). (อัดสำเนา)

8. ควรเปิดโอกาสให้เด็กเข้าร่วมรายการ เพื่อให้เด็กได้แสดงออก แต่ไม่ควรให้เด่นจนเกินคนอื่น ๆ เพราะอาจจะทำให้เด็กคนอื่นขาดความมั่นใจได้

9. ให้เด็กรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของรายการ

10. เตรียมอุปกรณ์การผลิตให้น่าสนใจ เพื่อดึงดูดความสนใจจากเด็ก

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ทำให้เห็นว่าเด็กแต่ละช่วงอายุจะมีลักษณะการรับรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการนำเสนอเนื้อหาของรายการสำหรับเด็กย่อมต้องมีความแตกต่างตามไปด้วย เด็กที่มีช่วงอายุน้อยก็ต้องนำเสนอเนื้อหาที่ไม่ซับซ้อน แต่ถ้าเป็นเด็กที่โตขึ้นมากก็ต้องมีการสอดแทรกเนื้อหาที่มีสาระมากขึ้น รวมถึงต้องรู้จักหาวิธีการดำเนินเรื่องที่นำเสนอด้วย

### ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิด

จีน เพียเจท์ (Jean Piaget)<sup>23</sup> เชื่อว่าเด็กไม่ได้เกิดมาพร้อมกับความรู้และความคิด เด็กเรียนรู้โลกภายนอกรอบตัว และพัฒนาความคิดไปตามลำดับขั้นตอน พร้อม ๆ กับพัฒนาการทางกาย ด้านต่าง ๆ เพียเจท์แบ่งขั้นตอนการพัฒนาทางความคิดออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้น sensorimotor period ขั้นใช้สัมผัสและกล้ามเนื้อ ในขั้นตอนนี้จะเกิดกับเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี โดยมีลักษณะพัฒนาการเด่น คือ รู้ว่านั่นเป็นวัตถุซึ่งแตกต่างจากตัวเอง รู้จักแสวงหาสิ่งที่พึงใจ รู้จักจำสิ่งที่น่าสนใจ ภาษาพูดยังพัฒนาไม่เต็มที่ เข้าใจเรื่องราวโดยการใช้นิยามเคลื่อนไหวและประสาทสัมผัส รู้ว่าวัตถุที่มีอยู่ย่อมไม่สูญหายไป มีความฉลาดอยากรู้อยากเห็น มีโลกทัศน์อยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้า ไม่เข้าใจโลกตามความจริง

2. ขั้น preoperational ในขั้นนี้ เพียเจท์ได้แบ่งลำดับการพัฒนาความคิดของเด็กออกเป็น 2 ระยะ คือ

- ระยะที่ 1 อายุระหว่าง 2 ถึง 4 ปี ขั้นกำหนดความคิดไว้ล่วงหน้า (preconceptual thinking) เป็นความคิดที่ยังยึดตนเองเป็นหลัก ไม่รู้จักคิดแบบใจเขาใจเรา เห็นความเหมือนแต่ไม่เห็นความแตกต่าง ฉะนั้นหากมีวัตถุสองอย่างมีความคล้ายกันบางอย่างก็จะมองว่าวัตถุทั้งสองอย่างนั้นเหมือนกัน

<sup>23</sup> Jean Piaget, อ้างถึงใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, 2 เล่ม, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), 1:54-56.

- ระยะที่ 2 อายุระหว่าง 4 ถึง 7 ปี ขั้นคิดเอาเอง (intuitive thinking) เด็กจะรู้จักสังเกตเห็นความแตกต่าง ทำให้พัฒนาถึงขั้นรู้คิดเปรียบเทียบ รู้จักแยกวัตถุออกเป็นหมวดหมู่ รู้จักเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ รู้จักนับเลข

3. ขั้น concrete operations ขั้นใช้ความคิดดำเนินการเชิงรูปธรรม อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 7 ถึง 11 ปี รู้จักคิดใช้เหตุผลสามารถคิดย้อนกลับได้ รู้จักคิดในเชิงสัมพันธ์ แบ่งแยกจัดหมวดหมู่ ลำดับชั้นได้ รู้จักองค์ประกอบตามลดหลั่นจากเล็กไปหาใหญ่ เข้าใจเรื่องการทรงสภาพ

4. ขั้น formal operations ขั้นการใช้ความคิดดำเนินการอย่างเป็นระบบ ในขั้นตอนนี้ จะอยู่ในช่วง 11 ถึง 15 ปี และยังคงคาบเกี่ยวไปถึงช่วงวัยรุ่นคือ 15-20 ปี ในขั้นนี้วัยรุ่นจะพัฒนาความคิดถึงระดับสูงสุดของขั้นตอนต่าง ๆ ของความคิด ก้าวเข้าสู่กระบวนการพัฒนาความคิดแบบเป็นเหตุเป็นผลเต็มที่ สามารถคิดโดยไม่ใช้วัตถุเป็นสื่อ มีความคิดในเชิงตั้งคำถามและวิธีหาคำตอบ สามารถวิเคราะห์ ฯลฯ

นอกจากลำดับขั้นการพัฒนาทางความคิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพียเจต์ยังได้กล่าวไว้ว่า พัฒนาการด้านการเรียนรู้ และรับรู้จะเกิดขึ้นได้จะต้องประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการรับรู้ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับโลกที่ปรากฏต่อบุคคลนั้น (assimilation) และการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการรับรู้ข้อมูลใหม่นั้น (accommodation) โดยจะผ่านกระบวนการ 3 ประการ คือ การจัดระบบ (organization) การปรับตัว (adaptation) และการรักษาสมดุล (equilibration)

ดังนั้นในตัวของผู้คนทุกคนย่อมต้องมีการพัฒนาทางความคิดอยู่ตลอดเวลา และเป็นขั้นตอน การคิดต่อสิ่งหนึ่งย่อมเป็นฐานต่อไปยังการพัฒนาทางความคิดในขั้นต่อ ๆ ไปอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การเรียนรู้และรับรู้โดยการปรับแนวคิดของตนให้เข้ากับข้อมูลใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา ซึ่งถือเป็นการรักษาสมดุล และเสถียรภาพของการดำรงชีวิต

จากแนวคิดข้างต้นทำให้เห็นได้ว่า ความต้องการของเด็กที่แตกต่างกันนั้น ไม่ใช่เพียงแค่ช่วงอายุเท่านั้นที่จะทำให้เกิดความแตกต่าง แต่ยังมีเรื่องของการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ สิ่งเร้า และความต้องการขั้นพื้นฐานที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้นแนวทางการศึกษาความต้องการของเด็กที่มีต่อรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก จึงควรต้องมองปัจจัยหลาย ๆ ส่วนเข้ามาประกอบด้วย ไม่ใช่แค่ช่วงอายุเท่านั้น

### วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการที่ได้มีมติคณะรัฐมนตรีให้สื่อวิทยุโทรทัศน์จัดสรรเวลาในการออกอากาศที่มีเนื้อหาสาระ เพื่อเด็ก เยาวชน และครอบครัว เพิ่มขึ้นได้มีเสียงและข้อคิดเห็นต่าง ๆ จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมากมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะมีแนวทางที่เห็นด้วยกับนโยบายครั้งนี้ และได้มีการชี้แนะแนวทางในการดำเนินการให้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น

รชนีกร โชติชัยสถิตย์<sup>24</sup> มีความเห็นชอบกับสิ่งที่ภาครัฐได้กำหนดขึ้น และได้เสนอข้อแนะนำไว้ว่า ควรมีการแบ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนให้ชัดเจนในการนำเสนอรายการจะได้ตรงกับวัยในแต่ละช่วง และผู้ผลิตไม่ควรมุ่งเน้นทางด้านการค้ามากเกินไป ควรมีการนำเสนอรูปแบบที่น่าสนใจสำหรับเด็ก

วัลลภ ตังคณานูรักษ์<sup>25</sup> นอกจากจะเห็นชอบแล้วยังมีข้อเสนอแนะ คือ รัฐไม่ควรเป็นผู้ดำเนินการเอง เพราะเกรงว่าจะหนักไปทางประชาสัมพันธ์ตนเอง และอีกประเด็นก็คือภาครัฐยังไม่เชี่ยวชาญเพียงพอที่จะทำรายการให้เกิดความน่าสนใจ

รุจน์ โกมลบุตร<sup>26</sup> กล่าวว่า ต้องมีการพิจารณาให้ชัดเจนว่าอะไร คือ รายการสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว และคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมาดูแลควรรับฟังความคิดเห็น หรือความต้องการที่แท้จริงจากบุคคลเหล่านี้อย่างจริงจัง ในระยะสั้นรัฐอาจเข้ามาสนับสนุนรายการประเภทเด็กและเยาวชนได้ แต่ในระยะยาวไม่ควรเพราะจะกลายเป็นการแทรกแซงของภาครัฐมากเกินไป

สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน<sup>27</sup> มุ่งเน้นให้มืองค์การประชาสัมพันธ์ปลอดการเมือง เข้ามาติดตามดูแลกำกับคุณภาพ ให้มีการจัดระดับของรายการว่ารายการไหนเหมาะกับเด็กระดับไหน

---

<sup>24</sup> รชนีกร โชติชัยสถิตย์, “ทำรายการเด็กให้ยึดต้องคิดอะไร,” มติชนรายวัน (22 พฤศจิกายน 2546):14.

<sup>25</sup> วัลลภ ตังคณานูรักษ์, “เด็กเพื่อสื่อ หรือ สื่อเพื่อเด็ก,” มติชนรายวัน (22 พฤศจิกายน 2546):14.

<sup>26</sup> รุจน์ โกมลบุตร, “รายการเด็ก ไม่ใช่เรื่องเด็ก ๆ,” มติชนรายวัน (15 พฤศจิกายน 2546):14.

<sup>27</sup> สมพงษ์ จิตระดับ สุอังคะวาทิน, “รัฐนำสื่อคืนสู่ประชาสังคม,” มติชนรายวัน (15 พฤศจิกายน 2546):14.

เช่น รายการที่มีเนื้อหาแสดงความรุนแรงมากก็ควรจัดอยู่ในประเภทที่เด็กไม่ควรรับชม หรือห้ามให้ดู และอีกประเด็นที่ได้ให้ข้อสังเกตไว้คือเป็นไปได้ไหมที่จะเป็นโอกาสในการครอบงำสื่อจากรัฐ

วิภา อุดมฉันท<sup>28</sup> ชี้ให้เห็นว่ามติคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้นี้ไม่มีอะไรใหม่ เพราะในความเป็นจริงสถานีโทรทัศน์ก็ออกอากาศรายการสำหรับเด็กอยู่แล้ว จะแตกต่างกันในเรื่องอัตราส่วนการออกอากาศที่มีมากน้อยต่างกัน แต่มีประเด็นที่น่าสนใจคือการที่ภาครัฐกล้าคิดที่จะแย่งเวลาอันมีค่าจากเจ้าของสถานีมามอบให้เด็ก แทนที่จะปล่อยให้แต่ละสถานีเลือกเวลาออกอากาศเอง และยังได้กล่าวถึงธรรมชาติของสื่อเอกชนที่ดำเนินงานเพื่อการค้า หากจะดึงเวลาในช่วงไพรม์ไทม์บางส่วนเพื่อนำมาออกอากาศสำหรับรายการเด็กอาจเป็นเรื่องลำบากถ้าไม่มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง และควรมีการจัดระดับการรับชมของแต่ละรายการด้วย และควรฝึกให้เด็กรู้จักป้องกันตนเอง โดยการให้กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาจัดหาหลักสูตรสอนเด็กให้รู้เท่าทันสื่อ ให้เด็กรู้จักเปิดรับสื่ออย่างถูกต้อง

### งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาถึงผลกระทบจากการขยายเวลาในการออกอากาศรายการสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังไม่เคยเกิดขึ้น ดังนั้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้ศึกษาได้นำมาศึกษาในครั้งนี้ จึงเป็นงานวิจัยที่ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเนื้อหารายการสำหรับเด็ก อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อเด็ก ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก แต่ถึงอย่างไรงานวิจัยที่จะกล่าวถึงนี้ ถือว่ามีส่วนสำคัญในการใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อทำการศึกษาค้นคว้าต่อไปได้แก่

เอแบคโพลล์ได้ทำโครงการสำรวจอิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมเด็ก กรณีศึกษาพ่อแม่ / ผู้ปกครอง ที่ภายในครัวเรือนมีสมาชิกอายุ 3-12 ปี และอาศัยอยู่ร่วมกันในเขตกรุงเทพมหานคร<sup>29</sup> เมื่อวันที่ 28 มีนาคม ถึง 8 เมษายน 2546 เกี่ยวกับพฤติกรรมการดูโทรทัศน์ของเด็กอายุ 3-12 ปี ตามทัศนคติของพ่อแม่ / ผู้ปกครอง พบว่า

<sup>28</sup> วิภา อุดมฉันท, “แบ่งไพรม์ไทม์ให้เด็ก น่าสนแต่ยาก,” มติชนรายวัน (15 พฤศจิกายน 2546):14.

<sup>29</sup> สำนักวิจัยเอแบค-เคเอสซีอินเตอร์เนตโพลล์, “อิทธิพลของสื่อโทรทัศน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมเด็ก กรณีศึกษาพ่อแม่ / ผู้ปกครอง ที่ภายในครัวเรือนมีสมาชิกอายุ 3-12 ปี และอาศัยอยู่ร่วมกันในเขตกรุงเทพมหานคร,” (โครงการสำรวจมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 2546).

วันจันทร์-ศุกร์ ตัวอย่างร้อยละ 51.4 ระบุว่าบุตรหลานวัย 3-12 ปี ดูโทรทัศน์เฉลี่ย 3-5 ชั่วโมงต่อวัน รองลงมาหรือร้อยละ 25.3 ระบุว่าดูไม่เกิน 2 ชั่วโมง และร้อยละ 23.3 ระบุว่ามากกว่า 6 ชั่วโมงต่อวัน

วันเสาร์-อาทิตย์ ตัวอย่างร้อยละ 42.8 ระบุว่าบุตรหลานวัย 3-12 ปี ดูโทรทัศน์เฉลี่ย 3-5 ชั่วโมงต่อวัน รองลงมาหรือร้อยละ 43.5 ระบุว่าดูมากกว่า 6 ชั่วโมงต่อวัน และร้อยละ 13.7 ระบุว่าดูไม่เกิน 2 ชั่วโมง

ส่วนช่วงเวลาในการดูโทรทัศน์นั้นพบว่าวันจันทร์-ศุกร์ ตัวอย่างร้อยละ 46.9 ระบุว่าบุตรหลานวัย 3-12 ปี ดูโทรทัศน์ในช่วงเวลา 4 โมงเย็น ถึง 2 ทุ่ม ร้อยละ 40.7 ระบุว่าดูในช่วงเวลา 2 ทุ่ม ถึง 4 ทุ่ม ร้อยละ 35.1 ระบุว่าดูในช่วงเวลาก่อน 8 โมงเช้า และร้อยละ 34.8 ระบุว่าดูในช่วงเวลา 8 โมงเช้า ถึงเที่ยง

วันเสาร์-อาทิตย์ ตัวอย่างร้อยละ 57.3 ระบุว่าบุตรหลานวัย 3-12 ปี ดูโทรทัศน์ในช่วงเวลา 8 โมงเช้า ถึงเที่ยง ร้อยละ 44.8 ระบุว่าดู 4 โมงเย็น ถึง 2 ทุ่ม ร้อยละ 43.2 ระบุว่าดูก่อน 8 โมงเช้า และร้อยละ 40.4 ระบุว่าดูช่วง 2 ทุ่ม ถึง 4 ทุ่ม

อรรถพร กงวิไล และคณะ<sup>30</sup> ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอันเป็นผลมาจากการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดยในการวิจัยเรื่องนี้ได้มุ่งศึกษาไปที่ระยะเวลาในการชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 10-12 ปี ทั้งหมด 400 คน ผลของการศึกษาพบว่า เด็กส่วนใหญ่ดูโทรทัศน์ช่วง 18.00-20.00 น. มากที่สุด โดยรายการที่ชอบมากที่สุดเป็นละคร คิดเป็นร้อยละ 89 รองลงมาเป็น เกมโชว์ การ์ตูน เพลง วาไรตี้ ข่าว รายการเด็ก และทอล์คโชว์ ตามลำดับ ส่วนระยะเวลาในการชมรายการไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็ก ซึ่งผู้ศึกษาได้ชี้ถึงเหตุผลที่ว่า เนื้อหาของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กที่ออกอากาศในช่วงเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูล ไม่ได้มีส่วนช่วยในการพัฒนาทางด้านสติปัญญาในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก หรือระยะเวลาที่เด็กใช้ในการชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กนั้นไม่มากพอ ที่จะทำให้เด็กซึมซับเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านสติปัญญาในเรื่องความคิดสร้างสรรค์

นราพร สังข์ชัย<sup>31</sup> ศึกษาเรื่อง ความพึงพอใจของเด็กที่มีต่อรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก จากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 7-11 ปี จำนวน 807 คน พบว่า การเปิดรับชมรายการโทรทัศน์ของเด็กนั้น ถือ

<sup>30</sup> อรรถพร กงวิไล และคณะ, “ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กอันเป็นผลมาจากการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก,” (รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, 2540), น. 74.

<sup>31</sup> นราพร สังข์ชัย, “ความพึงพอใจของเด็กที่มีต่อรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539).

เป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต และการชมรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กช่วยให้เด็กสามารถนำความรู้ที่ได้จากรายการไปปฏิบัติ ปรับปรุง และพัฒนา อันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต

สุทธาทิพย์ ศรีวรานนท์<sup>32</sup> ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ในประเทศไทย ปี 2536 ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการดำเนินงานการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กมี 4 ประการ คือ

1. สถานีโทรทัศน์ผลิตรายการเอง
2. สถานีโทรทัศน์ร่วมกับองค์กรอื่นผลิตรายการ
3. องค์กรเอกชนดำเนินการเอง
4. องค์กรเอกชนร่วมกันดำเนินรายการ

ส่วนปัจจัยที่มีผลกระทบในการผลิตรายการมีดังนี้

1. ปัจจัยภายในองค์กรผู้ผลิต เช่น รูปแบบขององค์กร การบริหารงานภายในองค์กร ลักษณะการนำเสนอรายการ และงบประมาณ

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ผู้สนับสนุนรายการ บริษัทโฆษณา กฎระเบียบของรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก นโยบายของรัฐ เจ้าของสถานีโทรทัศน์

วรรณกรรม และงานวิจัยที่กล่าวถึง จะเห็นว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานที่น่าสนใจสำหรับงานศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำเอาไปพัฒนาเป็นแนวทางในการศึกษาได้สะดวกขึ้น

การนำเอาแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมต่าง ๆ มากล่าวถึง ทั้งหมดนี้ก็เพื่อ

1. ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้
2. เพื่อใช้เป็นแหล่งอ้างอิงทำความเข้าใจต่อพื้นฐานของกลุ่มเป้าหมายในการได้มาซึ่ง

ข้อมูล

โดยทั้งหมดนี้เมื่อนำมาประมวลผลจะช่วยให้การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มีแนวทางที่ชัดเจนในการนำไปใช้ หรือเพื่อแก้ไขในการผลิตรายการ หรือนำเสนอรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กให้ตรงกลุ่มและความต้องการของเด็กอย่างแท้จริง

---

<sup>32</sup> สุทธาทิพย์ ศรีวรานนท์, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในประเทศไทย ปี 2536,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537).